

REFERENCES

- Beley, O. O. (1999). Suchasna ukrai'ns'ka ergonimija [Modern Ukrainian Ergonomics: Own Names of Transcarpathian Enterprises]. Uzhhorod: Transcarpathia, 111 p. [in Ukrainian].
- Karpenko, Yu. O. (1990). *Onimizacija i transonimizacija jak slovotvirnyj akt [Animation and transonymization as a word-forming act.]* Sixth Republican Onomastic Conference (December 4–6, 1990): abstracts and reports. Odessa, pp.35–37. [in Ukrainian].
- Kutuza, N. V. (2018). Komunikatyvna sugestija v reklamnomu dyskursi: psiholingvistychnyj aspekt [Communicative suggestion in advertising discourse: psycholinguistic aspect]. Kyiv: Dmitry Burago Publishing House, 736 p. [in Ukrainian].
- Kutuza, N. V. (2003). Strukturno-semantychni modeli ergonimiv (na materialy ergonimikonu m. Odesy) [Structural-semantic models of ergonomics (on the material of the ergonomics of Odessa)]. Odessa: Astroprint, 20 p. [in Ukrainian].
- Morris, C. U. (1983). *Osnovanija teorii znakov [The grounds of the theory of signs]*. Semiotics. Moscow: Rainbow, pp.35–42. [in Russian].
- Podolskaya, N. V. (1988). Slovar' russkoj onomasticheskoj terminologii [Dictionary of Russian onomastic terminology]. Moscow: Nauka, 192 p. [in Russian].
- Rudnev, V. P. (1997). Jenciklopedicheskij slovar' kul'tury HH veka [Encyclopedic dictionary of culture of the twentieth century]. Moscow: Argraf, 384 p. [in Russian].
- Sotnikova, E. A. (2004). *Aromat cvetushhih roz (Ob imenovanijah v parfjumerii) [The aroma of blooming roses (On names in perfumery)]*. Russian speech. Vol. 4. pp.21–26. [in Russian].
- Shmeleva, T. V. (1991). *Sovremennaja godonimija: semantika i semiotika [Modern year names: semantics and semiotics]*. Linguistic study of local lore. Perm: Publishing House of PSPI, pp.33–38. [in Russian].

Стаття надійшла до редакції 15.11.2019

УДК 81'25:[811.111+811.161.2]

<http://doi.org/>

ЛІНГВОСТИЛІСТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ АНГЛОМОВНОГО ГУМОРИСТИЧНОГО РОМАНУ- ФЕНТЕЗІ ТА ЇХНІЙ ПЕРЕКЛАД УКРАЇНСЬКОЮ

Олена Величенко

кандидат філологічних наук, викладач кафедри перекладу і теоретичної та прикладної лінгвістики, Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського»
Одеса, Україна
e-mail: lepinapelina@gmail.com
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-8349-5621>

Людмила Фонар

магістр філології Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського»
Одеса, Україна
e-mail: fonar_l_s@ukr.net
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-7478-6742>

АНОТАЦІЯ

Актуальність дослідження ґрунтується на необхідності глибокого вивчення засобів лінгвостилістичної актуалізації англomовного гумору в сучасній фентезійній літературі та специфіці її відтворення в українських перекладах з урахуванням прагматичної і крос-культурної складових. Це покликано популярністю жанру фентезі серед читацької аудиторії, а тому вимагає вивчення особливостей і проблем адекватного перекладу закордонних романів-фентезі українськими фахівцями, які часто зустрічаються з труднощами перекладу авторських неологізмів (оказіоналізмів), власних назв фантастичних істот і персонажів у досліджуваній літературі. Підвищений інтерес перекладознавства до багатьох аспектів фентезійної проблематики засвідчено появою останнім часом великої кількості праць, в яких розкриваються різні аспекти гумору. Проте, попри зацікавленість темою, існує невелика кількість розвідок, що розкривають питання відтворення гумору і комічних оказіоналізмів як одиниць лінг-

востилістики фентезійного художнього твору в англійсько-українському перекладі.

Метою роботи є аналіз лінгвостилістичної специфіки перекладу гумористичного фентезі «Фантастичні звірі і де їх шукати» з англійської мови українською. В роботі репрезентовано аналіз матеріалу дослідження на предмет встановлення лінгвостилістичної сутності оказіоналізмів Дж. К. Ролінг, а також специфіки їхньої інтерпретації з урахуванням труднощів і випадків невідповідності перекладу оригіналу через різні види і причини повної та часткової втрати смислу першоджерела. Удосконалено підґрунтя для комплексного вивчення лінгвістичних проблем авторського словотворення і перекладознавчого аналізу тактик та операцій, задіяних для реалізації стратегії комунікативно рівноцінного перекладу й адекватного відтворення гумористичного фентезі в парі типологічно різних мов англійська — українська.

Ключові слова: гумористичне фентезі, лінгвостилістика фентезі, оказіоналізми, власні назви, адекватний переклад фентезі, способи перекладу фентезі, стратегії перекладу, тактики перекладу, операції перекладу, стратегія комунікативно рівноцінного перекладу.

Вступ. Фентезі — досить новий жанр сучасної літератури, який своїми витокami сягає казок, міфів та легенд різних народів, це література уяви, яка дозволяє досліджувати основні загадки життя, не обмежуючи себе у часі та просторі. Гумористичне фентезі відрізняється тим, що представляє собою певний вигаданий світ, де одночасно можуть існувати і люди, і вигадані тварини, а навколишня реальність підпорядкована певній системі правил і схем. Для додавання гумористичного ефекту своїм творам письменники використовують різні стилістичні прийоми, як-от іронія, паралелізм, антитеза, метафора, перифраз, порівняння, гіпербола, епітет, персоніфікація, парадокс і каламбур.

Актуальність роботи зумовлена зростанням інтересу сучасної перекладознавчої науки до специфіки і труднощів відтворення складного емоційно-експресивного і культурно забарвленого вокабуляру художньої літератури, як-от авторських неологізмів (оказіоналізмів) або власних назв у жанрі фентезі, а також лінгвостилістичних особливостей англійського оригінального гумористичного роману.

Метою роботи є аналіз лінгвостилістичної специфіки перекладу гумористичного фентезі «Фантастичні звірі і де їх шукати» з англійської мови українською.

Досягнення поставленої мети передбачає розв'язання таких завдань:

— встановити основні способи утворення оказіоналізмів як лінгвостилістичного підґрунтя твору;

— характеризувати структурні (лексикографічні) особливості твору та його перекладу;

— визначити перекладацьку стратегію, тактики та операції, реалізовані в перекладі;

— дослідити особливості відтворення оказіоналізмів у перекладі;

— встановити основні випадки невідповідності перекладу оригіналу, види та причини часткової чи повної втрати інформації.

Матеріали та методи дослідження. Матеріалом дослідження слугувала книга «Фантастичні звірі і де їх шукати» (“Fantastic Beasts and Where to Find Them”) британської письменниці Дж. К. Ролінг в оригіналі англійською мовою (загальним обсягом 128 сторінок) та її український переклад (загальним обсягом 156 сторінок), виконаний Віктором Морозовим за редакцією Івана Малковича. Вибірка для аналізу лінгвостилістичних особливостей перекладу складає по 120 умовних одиниць (фрагментів) в оригіналі та перекладі відповідно.

У роботі використано такі **методи дослідження:** *метод структурно-семантичного аналізу* для визначення морфологічної приналежності неологізмів (оказіоналізмів) та способів їхнього творення; *метод контекстуального аналізу* для вивчення функціонування їх у контексті; *порівняльний метод* для виявлення спільних і відмінних рис у мовах оригіналу та перекладу; *метод перекладацького аналізу* для знаходження лінгвостилістичних особливостей тексту оригіналу, визначення використаних стратегій, тактик та операцій у перекладі; *метод кількісного аналізу* для репрезентації кількісних показників у результатах дослідження.

Результати та дискусія. У своїй книзі «Фантастичні звірі і де їх шукати» Дж. К. Ролінг мала намір відтворити підручник, написаний персонажем книг серії про Гаррі Поттера Ньютом Скамандером. Жанрово-стилістичними особливостями цього твору є його лексикографічний характер, записи, гумористичні коментарі, малюнки та навіть листування, які нібито залишають у книзі Гаррі Поттер та його друзі Герміона Грейнджер та Рон Візлі. Підручник має структурну композицію своєрідного словника, містить історію магізоології та описує 85 магічних видів істот.

Якщо розглядати структурні особливості книги, то можна відзначити, що мікроструктура словника складається з таких елементів:

— заголовна одиниця (назва фантастичного звіра);

- семантизація заголовної одиниці (тлумачення);
- етимологічна й історична характеристика (інформація про походження істоти, місця її існування, особливості);
- ілюстрації;
- лексикографічні позначки (класифікація категорій «X–XXXXX»);
- енциклопедична інформація.

Макроструктура книги складається з таких елементів:

- передмова;
- довідкова інформація з історії «магізоології»;
- словникові статті (корпус словника);
- перелік умовних скорочень.

Порядок розташування заголовних одиниць — за алфавітом (Дубчинський, 2011).

Для тексту твору «Фантастичні звірі і де їх шукати» характерним є часте використання крапки, тире, великих букв і курсиву. Графіка в цьому випадку виконує не лише функцію відтворення живої мови, смислового виділення слова, передачі інтонації, а й свого роду інструмента впливу на емоційне сприйняття і сферу почуттів читача-реципієнта, оскільки допомагає йому відчувати певний спектр емоцій персонажів (Демецька, 2019).

Під час відтворення оригінального твору українською мовою, відповідно до стратегії комунікативно рівноцінного перекладу, Віктор Морозов використав такі тактики та операції (Сдобников, 2015; Płońska, 2014):

1) Тактика відтворення індивідуального стилю автора — на обкладинці українського перекладу так само, як і в оригінальному тексті, вказано псевдонім Ньют Скамандер, збережено стилістику шрифтів, малюнків, проте відсутнє графічне зображення слідів кігтів.

2) Тактика передачі релевантної інформації — перекладено зміст підписів і коментарів «власника» на сторінках книги, наприклад, дослівний переклад у назві англ. “*Fantastic Beasts and Where to Find Them*” — укр. «Фантастичні звірі і де їх шукати», підписах англ. “*You die Wiesley*” — укр. «Ти помреш, Візлі».

3) Тактика відтворення формально-структурних характеристик тексту — книга складена автором у формі підручника, в якому крім історичних відомостей наведено словник фантастичних звірів. Перекладачем збережені лексикографічні особливості оригіналь-

ної книги — переклад інформації зі «словника» викладено ним не у хронологічному порядку, а відповідно до структури оригіналу — в алфавітному порядку. Також автором збережені позначки категорій — «класифікації» звірів за рівнем загрози, що виставляються кожній істоті у словнику.

Також автором збережено «підпис» Альбуса Дамблдора на полях книжки в англomовному варіанті.

4) Тактика прагматичної адаптації тексту під час відтворення змісту — Переклад підпису англ. “*Harry loves Moaning Myrtle*” виконано із заміною на укр. «Гаррі + Плаксива Міртл = любов», бо саме такий запис більш притаманний українським підліткам. Аббревіатура М. О. М. (англ. *Ministry of Magic Classification*) перекладена як КММ (укр. Класифікація Міністерства Магії) без крапок між буквами (Демецька, 2019).

Над підписом Албуса Дамблдора можна побачити девіз школи Хогвартса: “*Draco dormiens numquam titillandus*”, сама авторка відзначала, що він перекладається з латини як «Ніколи не шекочи сплячого дракона». Але автор перекладу обирає інший варіант — «Не будіть сплячого дракона», адаптувавши до української культури, де часто зустрічається аналогічний вираз «Не будіть у мені звіра».

Також змінено нумерацію сторінок Змісту книги на більш звичну для українського читача:

англ. CONTENTS	укр. ЗМІСТ:
About the Author.....vi	ПЕРЕДМОВА.....11
Foreword by Ambus Dumbledore.....vii	ВСТУП.....14
Introduction by Newt Scamander	ПРО ЦЮ КНИЖКУ.....14
<i>About This Book</i>ix	ЩО ТАКЕ ЗВІР?.....16
<i>What Is a Beast?</i>x	

Різноманітними у творі є засоби вираження комічного й ексцентричного на словотвірному рівні. До них можна віднести авторські, незвичайні похідні і складні слова, слова-злитки (контамінація). Іноді комічний і ексцентричний ефекти також досягаються завдяки використанню оксюморонів, перифраз, плеоназмів або евфемізмів (Bodle, n.d.; *Literary Devices*, n.d.).

Дж. К. Ролінг створила багато нових слів, щоб назвати предмети, професії або дії, які є характерними для магічного світу. Власні назви-оказіоналізми є характерними елементами жанрово-стилістич-

них особливостей мови художнього тексту. Автори фентезі дуже часто створюють для своїх героїв імена та прізвища, що несуть у собі певні характеристики. Вони передають додаткові риси персонажів. Крім того, власні назви можуть приховувати в собі якусь важливу інформацію (Влахов, Флорин, 1980; Зорівчак, 1989).

Оказіональні власні назви у творах Дж. К. Ролінг можна класифікувати за способом їхнього творення:

1) утворення власних назв від загальних слів: Granger (фермер, селянин) — прізвище дівчини маглівського (простого) роду; Albus (від лат. білий) — добрий, світлий чарівник; Dumbledore (староанглійська форма слова “bumblebee” — джміль) — це слово, на думку Дж. К. Ролінг, повинно викликати асоціацію з персонажем, який бродить по замку, щось наспівуючи собі під носа; Black (чорний) — істота чорного кольору; Flourish and Blotts — “Flourish” розчерк; “Blot” — клякса — книжковий магазин;

2) власні назви, утворені за допомогою морфологічних операцій: *відсікання*: Hagrid (від hagridden); *подвоєння приголосних*: Grin-gott-s (від got — мати); *додавання суфікса, закінчень*: Blotts — Blot+s (від Flourish and Blot — клякса); Nogtail = “Nog” — дерев’яний клин або цвях+”tail” — хвіст;

3) назви, що викликають *фонетичні асоціації*: Slytherin (схоже на slithering — той, що повзе) — прізвище засновника одного з гуртожитків чарівної школи, який умів розмовляти зі зміями й обрав змію як символ гуртожитку; Snape (схоже на «snake» — змія, snar — різко і роздратовано розмовляти) — прізвище завжди сердитого і роздратованого вихователя гуртожитку Slytherin;

4) номінація шляхом *алітерації*: в іменах можуть повторюватися початкові звуки — Snape Severus, Bodrod the Bearded, Mad-Eye Moody, Wendelin the Weird, Boris the Bewildered; можуть повторюватися склади: Pettigrew Peter, Pomfrey Poppy, Bagshot Bathilda, Bandon Banshee, Viridian Vindictus, Patil Parvati; можуть повторюватися багаточисленні морфеми: Godric Griffindor, Helga Hufflepuff, Rowena Ravenclaw, Salazar Slytherin.

Для відтворення власних назв-оказіоналізмів необхідно перекласти нове слово іншою мовою прямо або передати шляхом пояснень. Існує низка найуживаніших способів перекладу оказіоналізмів, які використовують окремо або в комбінації один з одним у найскладні-

ших ситуаціях перекладу: *транскрипція, транслітерація, калькування, функціональна заміна, описовий переклад, смисловий розвиток* (Нелюбин, 2003).

Імена і прізвища героїв у книзі «Фантастичні звірі і де їх шукати» зустрічаються не так часто, як у серії книг про Гаррі Потера, їх можна розподілити на три категорії: традиційні, запозичені з античної культури і міфології та вигадані автором смислові або промовисті імена.

Традиційні імена, які використовується в цьому творі, передаються переважно за допомогою транскрипції та транслітерації: Harry Potter — Гаррі Поттер, Ron Weasley — Рон Уїзлі, Grogan Stump — Гроген Стамп, Elfrida Clagg — Ельфріда Клег.

До другої категорії належать імена, запозичені з античної культури та міфології. У кожній мові вони мають традиції перекладу та в українській мові мають такі відповідники: Albus — «білий» у перекладі з латинської, Dumbledore — староанглійське слово, що означає «джміль»; Benedict — Бенедикт (лат. Benedictus); Hermione — Герміона (грец. Ἑρμιόνη); Elfrida — Ельфріда, від давньоангл. ethel і давньогерм. adal (благородний)+fridu (захист від збройної сили, мир); Augustus Worm — ім’я «Август» означає «великий» або «поважний», у перекладі з латинської augere — «збільшувати». Август був титулом Октавіана, першого римського імператора. Він був прийомним сином Юлія Цезаря, який прийшов до влади завдяки поєднанню військової майстерності і політичної майстерності; Porpentina Goldstein — Порпентіна Голдштейн, походить від архаїчного слова “Porpentine”. Porpentine — це форма терміна «дикобраз», яка використовується Вільямом Шекспіром в п’єсі «Гамлет». Goldstein — це професійне німецьке ім’я та єврейське прізвище ашкеназі, що означає «золото», а Штейн перекладається як «камінь».

До третьої категорії власних назв належать вигадані автором смислові імена. У цьому випадку перекладач має більше труднощів і водночас більшу творчу свободу. Прізвисько привида Хогвартса — Moaning Myrtle (від англійського “moan” — оплакувати) — перекладається теж близько до тексту як Плаксива Міртл, хоча у цьому варіанті не збережено алітерацію на початку імені і прізвища.

Під час перекладу назв фантастичних звірів та істот перекладач зустрічається з більшими труднощами, бо переважно ці назви вигадані

дані авторкою, а велика частина з них не має еквівалентів в українській мові.

У цілому можна констатувати, що вибір тієї або іншої можливості передачі власних імен, що зберегли певну семантику, зумовлюється традицією, з якою не можуть не рахуватися перекладачі навіть у тих випадках, коли вони зустрічаються з вигаданими іменами або прізвиськами. Стосовно власних імен, що не мають своєї семантики в сучасній мові, то відносно них питання про переклад не постає, і аналогія з формами передачі реалій тут припиняється. Але в будь-якому випадку саме перекладач приймає остаточне рішення стосовно того, який спосіб перекладу використати, залежно від багатьох чинників, як-от встановлена традиція перекладу, комунікативна та прагматична мета, співвіднесеність фонетичних, графічних та морфологічних норм мов, між якими здійснюється переклад, тощо. Також варто враховувати, що доволі часто оказіоналізми виконують роль культурно забарвлених реалій, а тому необхідно, щоб перекладач володів певним колом фонових знань для їхньої адекватної передачі.

Розглянемо приклади способів перекладу окказіоналізмів у творі:

“Imp” — Імп, “Erkling” — Ерклінг, “Grogan Stump” — Гроген Стамп, “Knarl” — Кнарл, “Crup” — Круп, “Lobalug” — Лобалуг, “Moke” — Мока, “Murtlap” — Муртлап, “Plimp” — Плімп, “Pogrebin” — Погребін, “Ramora” — Рамора, “Porpentina” — Порпентина — використано *транслітерацію*.

“Augustus Worme” — Августус Ворм, “Albus Dumbledore” — Албус Дамблдор, “Bathilda Bagshot” — Батільда Бегшот, “Burdock Muldoon” — Бердок Малдун, “Brother Boniface” — Брат Боніфаций, “Bundimun” — Бундімунка, “Hippocampus” — Гіпокампус, “Horklump” — Горколумп, “Grifhook” — Грипхук, “Grindylow” — Гринділ, “Jarvey” — Джарв, “Diricawl” — Діріколь, “Doxy” — Докся, “Elfrida Clagg” — Ельфріда Клег, “Carra” — Кап, “Kelpie” — Келпі, “Clabbert” — Клаберт, “Kneazle” — Кнізл, “Manticore” — Мантікор, “Nund” — Нунду, “Newton (“Newt”) Artemis Fido Scamander” — Ньютон («Ньют») Артеміс Фідо Скамандер, “Ossamu” — Окама, “Porlock” — Порлок, “Salamander” — Саламандр, “Streeler” — Стрілер, “Fwooper” — Фупер — використано *транскрипцію*.

“Unicorn” — “Єдинокор”; “Moon Calf” — “Місячний телець”, “moon” — місяць, “calf” — теля; “Sea Serpent” — Морський змія,

(“sea” — море, “serpent” — змія); “Basilisk (also known as the King of Serpents)” — Василиск (або Зміїний король) — використано *калькування*.

“Lethifold (also known as Living Shroud)” — Смертефалд (або Живий саван), неологізм, утворений шляхом складання основи “lethum”, яка є варіантом латинського letum (смерть, руйнування), і “fold” (складка). З опису істоти стає ясно, що вона має якусь «мантію» (fold), за допомогою якої вона вбиває своїх жертв. Перекладач використовує *калькування*. Важливо відзначити, що образність оригіналу зберігається у перекладі.

“Ukrainian Ironbelly” — Український залізопуз, *калькування*, “ironbelly” = “iron” (залізо) + “belly” (живіт), Ukrainian/Український — використано переклад, який відповідає географічним назвам у країні перекладача.

“Augurey (also known as Irish Phoenix)” — Авгурія (або ірландський фенікс), використано *комбінацію транскрипції та калькування*.

“Johberknoll” — Дуроспівка, *описовий переклад*, пташка що «заходиться нескінченним лементом, видобуваючи з себе усі будь-коли почуті звуки, але в зворотному порядку», ймовірно, він був утворений від англійського “jabber” — базика, або від співзвучного “jobbernowl”, що перекладається як «дурень» і «спекулянт». З опису стає ясно, що ця істота передає всі почуті звуки, що збігається з елементами значення.

Функціональний аналог: Pixie — Ельф, в англійській мові Pixie — “a small, imaginary person”, «маленька уявна людина», у книжковому описі істоти маленькі, «безкрилі, але вміють літати».

Puffskein — пухканець, “puff” — щось м’яке, легке і пухнасте, пушок; “skein” — моток, клубок пряжі. За книгою Ролінг «Фантастичні звірі і де їх шукати» відомо, що Puffskein мають круглу форму і покриті хутром кремового кольору, є бажаними мешканцями в будинку чарівників. Використано *калькування*.

“Quintaped” — використано *описовий переклад*, «п’ятеро клишавих лап» в описі істоти. Цей неологізм утворений шляхом складання префікса “quint”, який має значення «п’ять», і “ped”, який означає «лапи».

“Fire Crab” — Вогнекраб: за книгою Ролінг відомо, що Fire Crab більше нагадує велику черепаху, ніж краба. Його батьківщина — Фі-

джі, а його захисний механізм — це піднесена задня частина, яка може вистрілювати полум'ям — використано *описовий переклад*.

Kelpie in Loch Ness — Келпі з озера Лох-Нес, *транскрипція*, Loch Ness/Лох-Нес — використано переклад, який відповідає географічним назвам у країні перекладача, *лексичне додавання* слова «озеро».

“Daily Prophet” — назва щоденної газети для чарівників. Назва походить від слів daily — щоденний (щоденна газета) та prophet — пророк, провісник, проповідник. В українському варіанті — «Щоденний віщун».

“Peruvian Vipertooth” — Перуанський гадозуб, Peruvian — Перуанський — використано переклад, який відповідає географічним назвам у країні перекладача, “viper” — гадюка, “tooth” — зуб — використано *калькування*.

Bowtruckle — Посіпачка, використано *еквівалентний переклад*, “bow” — згинатися, кланятися; “truckle” — раболіпствувати, боягузливо підкорятися. Інше значення “bow” — лук (зброя), що пов'язує його з деревним походженням цієї тварі. Також слово “bow” на старому шотландському діалекті означає «житло», а на старому англійському діалекті “truckle” означає «гілка дерева». Комбінація слів означає «зайняти підпорядковану позицію», що відповідає поведінці істоти та обраному *еквіваленту* — посіпака, прислужник, поплічник, слуга.

“Demiguise” — Напівлик, істота виглядає як напів-мавпа, напів-птиця. Цей неологізм створений за допомогою префікса Demi-, що позначає неповноту або частковість ознаки, і основи disguise (маскування, приховувати). Перекладачем використано комбінацію *кальки* й *описового перекладу*, щоб створити відповідні асоціації у читача, варіант перекладу — Полувид.

“Antipodean Opaleye” — Опалоок антиподний, “antipodean” — антиподний, що знаходиться на протилежному боці Землі, австралійський; opale — опаловий; eye — око, перекладачем використано *кальку* з елементами граматичних трансформацій.

“Pogrebin” — Погребін, якщо звір вислідить людину, то почуття відчайлості і суму захопить її. Назва Погребін, мабуть, походить від східнослов'янського (російського/українського) дієслова «погребати», «похоронити», через його вплив на людські емоції. Перекладачем використано *транскрипцію*.

Смисловий розвиток: “Erumpent” — Різкопроривець, цей неологізм утворений за допомогою переосмислення вже наявної лексичної одиниці, яка має значення «пробивання». Ще одним можливим варіантом є складання основ “erupt” (вибухати) і “trumpet” (трубний звук, ріжок).

“Hogwarts” — Хогвартс (Гогвортс), можливо, походить від слова “Hogmanay” — давнього кельтського свята. Вогонь на це свято означає «світло знань». Hogwarts — з англійської “wart-hog” (африканський кабан, бородавочник). Однак, якщо вишукувати благородний сенс у назві, то поєднання виразу “go the whole hog” (доводити справу до кінця) і слова “war” (староанглійське way (шлях) створює щось на кшталт — «шлях веде до будинку».

У деяких випадках перекладач вдавався до транскрипції або транслітерації там, де потрібно було б використати хоча б описовий переклад. Найчастіше назви тварин у творі несуть у собі якісь особливості істоти, які неможливо передати простою транслітерацією. Розглянемо деякі випадки та інші варіанти перекладу, які існують у фан-клубах фентезі та запропоновані фанатами книжки на сайті “Neocortex” (Neocortex, n.d.).

Hippocampus — Гіпокампус, (зоол.) Морський коник (риба); (анат.) Гіпокамп, або «звивина морського коня» кори головного мозку; hippos — (грец.) кінь. У давньогрецькій міфології — морська тварина, морський кінь. За описом у нього кінська голова і тулуб, а замість задньої частини тіла — риб'ячий хвіст. Перекладач використав *транскрипцію*. Можна використати такий варіант перекладу, як Морський змії.

Flobberworm — Флобервяк, неологізм утворений за допомогою злиття основ “flabby” — млявий, в'ялий, слабкий, м'якотілий, слабхарактерний; “worm” — черв'як, глист. Хоча перекладач і вирішив *транскрибувати* першу частину слова, але *асоціації* від назви зберігаються. Варіанти перекладу: Сумновяк, Сумночервь, Слабовяк.

Albus Dumbledore — Албус Дамблдор, в оригіналі ім'я і прізвище відображають позитивну характеристику чарівника, який дійсно є позитивним персонажем, оскільки ім'я Albus означає «білий» у перекладі з латини, а прізвище походить від староанглійського слова Dumbledore, яке означає «джміль», оскільки чарівник бурмоче під ніс пісеньки і часто бродить по школі магії. Крім того, Albus (Білий) —

одна з фігур геомантії. Це сприятлива фігура, що означає світле, добре начало, ясність думок, мудрість. Albion (Альбїон) — історична назва Британії. З книг стає зрозумілим, що «Джміль» може і добряче жалити. У перекладах ім'я і прізвище *транскрибовано*: Албус Дамблдор/Альбус Дамблдор, що не відображає відповідного забарвлення імені у мові оригіналу, але це ім'я вже є звичним для читачів з перших книжок серії, тому вигадувати новий переклад авторам недоцільно.

Salazar Slytherin — Салазар Слізерін — якщо розбити ім'я на часточки, ми побачимо, що основа назви Slytherin нагадує англійське слово sly — хитрий, лукавий, а закінчення therein на те, що знаходиться всередині. Тому, можливо, Slytherin — це те, всередині чого знаходиться хитрість, лукавство. “Slither” — ковзні рухи змії. Також існував реальний історичний персонаж з ім'ям Антоніо Салазар (1932–1968) — фашистський диктатор у Португалії, відомий у край жорсткими політичними переконаннями. Фашизм — мався на увазі расизм, боротьба за чистоту крові, чим як раз і займався Салазар Слізерін.

Acromantula — Акрмантула, використана *транслітерація*, цей неологізм утворений за допомогою злиття основ “acros” (грец. високий, вістря, вершина) і “mantula”, взятої з англійського “tarantula”. Таким чином, образність цього авторського неологізму закладена в передачі образу величезного павука. Можливо, більш вдалим перекладацьким прийомом було б використання калькування від слова тарантул, бо транслітерація не викликає необхідні асоціації. Варіанти перекладу: Тарантулла, Висопаук.

Niffler — Ніфлер, цей неологізм є конверсією від англійського регіонально вживаного дієслова “to niffle”, яке є синонімом дієслова “to pilfer” — вкрасти. Ще одним можливим варіантом походження є дієслово “to sniff” — нюхати. (Niffler) “niff” — (сленг) неприємний або неприємний запах, сморід, вонища; “nifty” — вправний, спритний; “sniff” — сопіти, фиркати, вдихати через ніс, нюхати, принохуватися; “miff” — незгода, сварка, сутичка, ображати, виводити з себе, злити. За книгою Ролінг відомо, що Niffler — чорні, пухнасті, з витягнутою мордою, дуже люблять все блискуче, риють нори, тому використовуються гоблінами для пошуку скарбів. Спираючись на опис цієї істоти, складно зробити висновок про однозначне походження представленої лексичної одиниці. Однак перша версія видається більш вірогід-

ною — її приваблюють дорогоцінні предмети, які вона намагається поцупити. У такому перекладі *транскрипцією* походження оригіналу втрачається, тому такий переклад є найменш адекватним. Варіанти перекладу: Нюхля, Занюхля, Нюхлер.

Norwegian Ridgeback — Норвезький хребтоспин, дракон з чорними хребтами на спині. Якщо дотримуватися теорії, що породи драконів у Ролінг відповідають реальним собачим породам, то цікаво, що слово «шипохвіст» (ridgeback) зустрічається в назві ще однієї породи собак — “Rhodesian ridgeback”, і зазвичай не перекладається, відома як «родезійський ріджбек». Породу названа так тому, що у цих собак шерсть на загривку і хребті досить коротка і стоїть «у зворотний бік», тобто до голови.

“Gringotts” — Грінготс, банк, заснований гобліном Грінготтом, в якому чарівники зберігають свої заощадження. Це єдиний банк у світі чарівників, і інших таких не існує. Для назви банку перекладачем використана *транскрипція*, визначити відповідні похідні цього слова достатньо важко: grin (усмішка), grind (праця на знос), goth (гот), green (зелені, долари), ring (кільце), got (мати), greed (жадібність).

Bathilda Bagshot — Батільда Бегшот, “Bag” — мішок, сумка; “shot” — постріл, вибух. Bagshot звучить приблизно як «стара перенчниця» — щоб підкреслити нервовий характер, перекладач скористався *транскрипцією*, вирішив зберегти алітерацію на початку імені і прізвища, але втратив характеристику персонажа. Варіанти перекладу: Батільда Баул, Батільда Хлоп.

Billywig — Козлокос, “Billywig” — кийок (поліцейський), “belly” — черевце у комах, “Billy” — цап, “wig” — перука, чубчик, також в американському жаргоні — набридати, приставати, “wig out” — «відлітати» від наркотику; “whirl” і “swing” — крутитися. У книзі ця істота — набридлива комаха з крилами, що швидко обертаються. Той, кого покусав Billywig, буде страждати від запаморочення, за яким слідує левітація. Незрозуміло, чому перекладач вирішив обрати переклад «козлокос»: хоча перша частина назви ще може відповідати перекладу «цап, козел», але друга частина не має відповідника в мові оригіналу і не передає особливостей істоти. Запропоновані варіанти перекладу: Брюховертка, Ульотна Вертибрюшка.

Chizpurfl — Шизопруфлік: (Chizpurfle) chisel — долото, стамеска, зубило; cheese — сир; purfle — прикрашати, інкрустувати. Істоти мо-

жуть проникати в будинок магів і нападати на такі магичні предмети, як чарівні палички, прогризаючи їх до серцевини (ніби вирізаючи в них орнаменти). Перекладач використав *транскрипцію*, не передавши в назві характеристику істоти. Варіанти перекладу: Сиродирдло, Чізоперфор.

Частотність використання способів перекладу лінгвостилістичних одиниць у дослідженні наведено у гістограмі (рисунок):

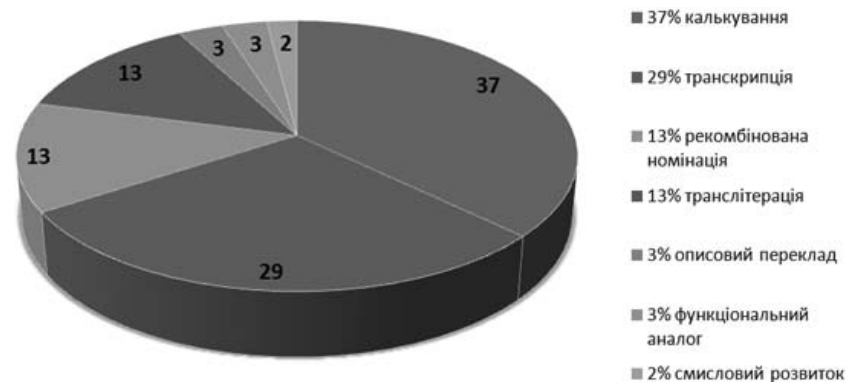

Рисунок. Частотність використання способів перекладу лінгвостилістичних одиниць (окаціоналізмів), %

Проведення експериментальної частини дослідження дало змогу зробити висновки, що стилістично вагомі окаціоналізми (реалії, власні назви та імена персонажів Дж. К. Ролінг у книзі «Фантастичні звірі і де їх шукати») передаються шляхом калькування (37 %), транскрипції (29 %), рекомбінованої номінації (13 %), транслітерації (13 %), описового перекладу (3 %), функціонального аналогу (3 %) і смислового розвитку (2 %) залежно від того, традиційні ці назви або смислові.

Висновки. Переклад художнього тексту фентезійного жанру має переважно інтерпретативний характер, причому множинність інтерпретацій одного тексту обумовлена іноді різним емоційним ставленням до описуваної ситуації перекладача й автора. Тим самим розбіжність індивідуальних образів світу автора тексту і перекладача може проявитися в семантичних трансформаціях, наявність яких у

тексті перекладу не можна пояснити лише різницею в системах вихідної мови і мови перекладу. При цьому значення матимуть зміни, що стосуються як області лексики, так і області форм контекстно-варіативного перечленування і пов'язаних з ними граматичних закономірностей. Такі трансформації в тексті перекладу корелюють з особистісними рисами перекладача і, в разі розбіжності свідомості автора тексту і перекладача, призводять до зміни емоційно-сислової доміанти тексту. Тому під час перекладу художнього твору в жанрі гумористичного фентезі перекладачеві необхідно уважно вивчати не лише лексичні чи мовні особливості, задіювати лексичні та граматичні трансформації, а й іноді вмикати свою власну уяву, щоб перекласти потрібне «фантазійне» слово.

Проведений аналіз окаціоналізмів у творі показав, що в ньому використані такі способи утворення окаціоналізмів: утворення власних назв від загальних слів; власні назви, утворені за допомогою морфологічних операцій; назви, що викликають фонетичні асоціації; номінація шляхом алітерації.

Під час перекладу, відповідно до стратегії комунікативно рівноцінного перекладу, перекладач використав такі тактики та операції: тактика відтворення індивідуального стилю автора (збережено стилістику шрифтів, малюнків), тактика передачі релевантної інформації (дослівний переклад, описовий переклад), тактика відтворення формально-структурних характеристик тексту (збережені лексикографічні особливості оригінальної книги та позначки категорій — «класифікації» звірів), тактика прагматичної адаптації тексту під час відтворення змісту (автор обирає більш притаманні українській культурі мовні звороти, змінює нумерацію сторінок Змісту книги на більш звичний для українськомовного читача).

Під час перекладу окаціоналізмів найчастіше перекладач використовує калькування лінгвостилістичних одиниць та транскрипцію. Велика кількість фантастичних істот, указаних авторкою твору, вже мають відповідники в українській літературі, тому перекладач переважно звертається до звичних та зрозумілих лексем під час використання калькування. Значно менше використовуються рекомбінована номінація, транслітерація, описовий переклад, функціональний аналог і смисловий розвиток. У складних випадках, коли транскрипція чи транслітерація не можуть передати індивідуальні риси істоти в

українському перекладі з англійської мови, перекладач вдається до описового перекладу і смислового розвитку.

Багато назв фантастичних істот пов'язані з їхніми специфічними характеристиками, тому перекладачеві необхідно підбирати аналоги в українській мові для назви або користуватися «підказками» в описі істоти у самому творі. Аналіз книги показав, що перекладач час-то використовував транскрипцію чи транслітерацію у перекладі, не дослідивши походження окказіоналізму та спосіб його словотворення авторкою, втративши при цьому особливості назви істоти.

Отримані висновки можуть у подальшому використовуватися для розроблення теоретичних і практичних курсів для здобувачів вищої освіти у лінгвістичному і перекладознавчому напрямках. Дослідження може становити інтерес для подальших наукових пошуків у галузі теорії перекладу, лексикографії, а також у перекладацькій практиці.

ЛІТЕРАТУРА

- Влахов С., Флорин С. Непереводимое в переводе. Москва : Международные отношения, 1980. 350 с.
- Демецька В. Адаптивна модель перекладу в психолінгвістичному вимірі. *Психолінгвістика*. 2019. 26(2). С. 70–90. URL: <https://doi.org/10.31470/2309–1797–2019–26–2–70–90>
- Дубічинський В. В. Лексикографія: навч.-метод. посіб. Харків : НТУ «ХПІ», 2011. 66 с.
- Зорівчак Р. П. Реалія і переклад (на матеріалі англомовних перекладів української прози). Львів : Вид-во при Львів. ун-ті, 1989. 216 с.
- Нелюбин Л. Л. Толковый переводоведческий словарь. 3-е издание, переработанное. Москва : Флинта : Наука, 2003. 320 с.
- Сдобников В. В. Коммуникативная ситуация как основа выбора стратегии перевода : дис. ... д-ра филол. наук: 10.02.20 / Нижегородский государственный лингвистический университет им. Н. А. Добролюбова. Москва, 2015. 492 с.
- Bodle A. How new words are born. URL: <https://www.theguardian.com/media/mind-your-language/2016/feb/04/english-neologisms-new-words> (дата звернення 12.09.2019).
- Literary Devices. Definition and Examples of Literary Terms. URL: <https://literarydevices.net/fantasy/> (дата звернення 12.09.2019).
- Neocortex. URL: <http://www.neocortex.ru/index/letterslist.html> (дата звернення 12.09.2019).
- Płońska D. Strategies of Translation. *Psychology of Language and Communication*. 2014. Vol. 18, No. 1. P. 67–74. DOI: 10.2478/plc-2014–0005

ЛИНГВОСТИЛИСТИЧЕСКИЕ ОСОБЕННОСТИ АНГЛОЯЗЫЧНОГО ЮМОРИСТИЧЕСКОГО РОМАНА-ФЭНТЕЗИ И ИХ ПЕРЕВОД НА УКРАИНСКИЙ ЯЗЫК

Елена Величенко

Кандидат филологических наук, преподаватель кафедры перевода и теоретической и прикладной лингвистики Государственного учреждения «Южноукраинский национальный педагогический университет имени К. Д. Ушинского»

Одесса, Украина

e-mail: lepinapelina@gmail.com

ORCID ID: <https://orcid.org/0000–0002–8349–5621>

Людмила Фонарь

магистр филологии Государственного учреждения «Южноукраинский национальный педагогический университет имени К. Д. Ушинского»

Одесса, Украина

e-mail: fonar_l_s@ukr.net

ORCID ID: <https://orcid.org/0000–0002–7478–6742>

АННОТАЦИЯ

Актуальность исследования основывается на необходимости глубокого изучения средств лингвостилистической актуализации англоязычного юмора в современной фэнтезийной литературе и специфики ее воспроизведения в украинских переводах с учетом прагматической и кросс-культурной составляющих. Эта проблематика обоснована популярностью жанра фэнтези среди читательской аудитории, а потому требует изучения особенностей и проблем адекватного перевода иностранных романов-фэнтези украинскими специалистами, которые часто встречаются с трудностями перевода авторских неологизмов (окказионализмов), имен фантастических существ и персонажей в исследуемой литературе. Заостренный интерес переводоведения ко многим аспектам фэнтезийной направленности возник вместе с появлением в последнее время большого количества работ, в которых раскрываются различные аспекты юмора. Однако, несмотря на повышенный интерес отечественных филологов к указанной теме, существует небольшое количество исследований, раскрывающих вопросы передачи юмора и комических окказионализмов как единиц лингвостилистики фэнтезийного художественного произведения в англо-украинском переводе.

Целью работы является анализ лингвостилистической специфики перевода юмористического фэнтези «Фантастические звери и места их обитания» с английского языка на украинский. В работе представлен анализ материала исследования на предмет выявления лингвостилистической специфики окказионализмов Дж. К. Роулинг, а также специфики их интерпретации с учетом трудностей и случаев несоответствия перевода оригинала по различным причинам полной и частичной потери смысла первоисточника.

Усовершенствован базис для комплексного изучения лингвистических проблем авторского словообразования и переводоведческого анализа тактик и операций, задействованных для реализации стратегии коммуникативно равноценного перевода и адекватной передачи юмористического фэнтези в паре типологически разных языков английский — украинский.

Ключевые слова: юмористическое фэнтези, лингвостилистика фэнтези, окказионализмы, имена собственные, адекватный перевод фэнтези, способы перевода фэнтези, стратегии перевода, тактики перевода, операции перевода, стратегия коммуникативно равноценного перевода.

LINGUOSTYLISTIC FEATURES OF ENGLISH HUMOROUS FANTASY NOVELS AND THEIR UKRAINIAN TRANSLATION

Olena Velychenko

Candidate of Philology, Lecturer at the Department of Translation and Theoretical and Applied Linguistics, State Institution “South Ukrainian National Pedagogical University named after K. D. Ushynsky”

Odesa, Ukraine

e-mail: lepinapelina@gmail.com

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-8349-5621>

Liudmyla Fonar

Master of Philology, State Institution “South Ukrainian National Pedagogical University named after K. D. Ushynsky”, Odesa, Ukraine

e-mail: fonar_l_s@ukr.net

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-7478-6742>

SUMMARY

The relevance of an article is based on the need for a thorough study of means of linguostylistic actualization of English humor in modern fantasy literature and features of its rendering in Ukrainian translations, taking into account pragmatic and cross-cultural components. This is due to the popularity of the fantasy genre among a readership, and therefore requires the study of the features and problems of adequate translation of foreign fantasy novels by Ukrainian specialists, who often have difficulties translating author neologisms (occasionalisms) and proper names of fantasy creatures and characters. Increased interest in translation studies in many aspects of fantasy issues is evidenced by the recent emergence of a large number of works that reveal different aspects of humor. However, despite the interest in the subject, there is a small amount of exploration that addresses the issues of rendering humor and comic occasionalisms as units of linguostylistics in fantasy books in the English-Ukrainian translation.

The purpose of this work is to analyze the linguostylistic specificity of translation of the humorous fantasy “Fantastic Beasts and Where to Find Them” from English into Ukrainian. The paper presents an analysis of the research material for the purpose of establishing the linguostylistic essence of J. K. Rowling’s occasionalisms, as well as the specifics of their interpretation, taking into account difficulties and cases of incompatibility of translation of the original due to various types and causes of complete and partial loss of sense of the original source. The basis for a comprehensive study of linguistic problems of author’s word-formation and translation analysis of tactics and operations involved in implementing a strategy of communicative-equal translation and adequate rendering of humorous fantasy in a pair of typologically different languages English-Ukrainian has been improved.

Key words: humorous fantasy, linguostylistics of fantasy, occasionalism, proper names, adequate fantasy translation, methods of fantasy translation, translation strategies, translation tactics, translation operations, strategy of communicative-equal translation.

REFERENCES

- Bodle, A. (n.d.). “How new words are born”. *www.theguardian.com*. Retrieved from <https://www.theguardian.com/media/mind-your-language/2016/feb/04/english-neologisms-new-words> [in English].
- Demetska, V. (2019). Adaptivna model perekladu v psycholinhvistychnomu vymiri [Adaptive Model in Translation: Psycholinguistic Dimension]. *Psycholinguistics*. 26 (2). (pp. 70–90). [in Ukrainian]. DOI: 10.31470/2309-1797-2019-26-2-70-90
- Dubichynskiy, V. V. (2011). *Leksykohrafiia [Lexicography]*. Kharkiv: NTU “KhPI” [in Ukrainian].
- Literary Devices. Definition and Examples of Literary Terms. (n.d.). *www.literarydevices.net*. Retrieved from URL: <https://literarydevices.net/fantasy/> [in English].
- Neliubin, L. L. (2003). *Tolkovy perevodovedcheskii slovar [Explanatory Dictionary on Translation Studies]*. Moscow: Flinta: Nauka [in Russian].
- Neocortex. (n.d.). *www.neocortex.ru*. Retrieved from <http://www.neocortex.ru/index/letterslist.html> [in Russian].
- Pońska, Dagmara. (2014). Strategies of Translation. *Psychology of Language and Communication*. (Vols. 18, No. 1). (pp. 67–74). [in English]. DOI: 10.2478/plc-2014-0005
- Sdobnikov, V. V. (2015). Kommunikativnaia situatsiia kak osnova vybora strategii perevoda [Communicative Situation as the Basis for Choosing a Translation Strategy]. *Doctor’s thesis*. Moscow [in Russian].
- Vlakhov, S., & Florin, S. (1980). *Neperevodimoie v perevode [Untranslatable in Translation]*. Moscow: Mezhdunarodnyie otnosheniia [in Russian].
- Zorivchak, R. P. (1989). *Realii i pereklad [Realia and Translation]*. Lviv: Vyd-vo pry Lviv un-ti [in Ukrainian].

Стаття надійшла до редакції 15.10.2019